

Coğrafi Planlama

Editörler:

Prof. Dr. Mesut DOĞAN

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KÖSE

Dr. Öğr. Üyesi Fatih AYHAN

Coğrafi Planlama
Bölgesel Kalkınma Planları
Şehir Planlama
Sanayi Alanları ve Planlaması
Ulaşım Planlaması
Ekonomik Kalkınma Planları
Nüfus ve Mekânsal Planlama
Sürdürülebilir Turizm ve Planlama
İdari Planlama
Havza Planlama
Kırsal Planlama ve Kalkınma
Arazi Örtüsü/Kullanımı Planlaması
Dağlık Alanlarda Korunan Alan Planlaması
Doğal Afetlerde Planlama
İklim ve Planlama
Sürdürülebilir Planlama Nasıl Olmalıdır?

Coğrafi Planlama

Editörler: Mesut DOĞAN - Mustafa KÖSE - Fatih AYHAN

Coğrafya, hem mekânı hem de mekân üzerinde mevcut toplulukları inceleyen bir disiplindir. Yeryüzünde ve toplumlarda tarihi süreçte meydana gelen köklü değişimlere ve dönüşümlere kayıtsız kalmayan coğrafya bilimi, doğal çevrenin korunarak kullanılması gerektiği düşüncesinin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde öncülük etmiştir. Coğrafya disiplini perspektifinde planlamanın temel amacı; doğal dengeyi korumak, sürekli mekânsal olarak büyüyen şehirlerin karmaşık yapılarını anlamak, yerleşim birimleri için sürdürülebilir kalkınma önerileri sunmak, bölgesel dinamikleri harekete geçirmek ve insan kaynaklı çevresel problemlere akılcı çözüm önerileri getirmektir. Bu bağlamda, coğrafi planlama kavramı ve coğrafi planlama uygulamaları ana hatlarıyla bu kitapta tartışılmıştır.

Coğrafi Planlama adı altında sunulan bu kitap 16 ayrı bölümden oluşmaktadır. Kitabın ilk bölümünde öncelikle plan, planlama ve coğrafi planlama kavramları detaylı bir şekilde irdelenerek planlama ve coğrafya disiplini arasında ilişki ortaya konulmuştur. Kitabın diğer bölümlerinde şehir planlama, turizm planlaması, ekonomik kalkınma planları, idari planlama, kırsal alan planlaması, arazi kullanımı ve planlaması, dağlık alanlarda korunan alan planlaması, bölge planlama, doğal afetlere karşı planlama, havza planlama, sanayi alanlarının planlaması, iklim ve planlama, nüfus planlaması ve ulaşım planlamasının mantıksal çerçeveleriyle kavramsal altlıkları gözden geçirilerek araştırılmıştır. Son bölümde ise coğrafi planlamanın sürdürülebilirliği üzerinde durulmuştur. Coğrafi planlamaya ilgi duyan tüm akademisyenlere, araştırmacılara, öğrencilere ve okurlara yararlı olması dileğiyle....



yayınlarımıza ilişkin
eleştiriler ve önerileriniz için;
pegem@pegem.net

PEGEM.NET
internet'teki kitapçımız...



PEGEM
AKADEMI

Coğrafi Planlama

Editörler:

Prof. Dr. Mesut DOĞAN

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KÖSE

Dr. Öğr. Üyesi Fatih AYHAN



Editörler: Prof. Dr. Mesut DOĞAN - Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KÖSE
Dr. Öğr. Üyesi Fatih AYHAN

COĞRAFI PLANLAMA

ISBN 978-625-7582-51-3

DOI 10.14527/9786257582513

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMI

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Eylül 2021, Ankara

Yayın-Proje: Nisanur Uzunlu
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71
Sertifika No: 47479

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 47479

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Avrupa'da Sanayi Devrimi sonrası kapitalist ekonomik sistemin gelişmesiyle birlikte dünya ülkelerinin birçoğu bu kapitalist sistemle bütünleşmek durumunda kalmıştır. Sanayileşme sonrası meydana gelen teknolojik ve sosyoekonomik gelişmeler dünya genelinde hem kırsal alanlarda hem de kent merkezlerinde köklü dönüşümleri meydana getirmiştir. Ayrıca sağlık konusundaki iyileşmeler dünya nüfusunun 1900'li yılların başından itibaren hiç olmadığı kadar artış göstermesine neden olmuştur. 1. ve 2. Dünya Savaşları'nın sonuçları birçok ülkede önemli değişikliklere neden olmuştur. Tarımda makineleşmenin bu alandaki üretim yapısında dönüşüm meydana getirdiği toplumlarda hızlı kentleşme 2. Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşmiştir. Tüm bu gelişmelerle birlikte kırsal alanlardan kent merkezlerine kitlesel göçler başlamış ve kentsel yerleşim birimlerinde yaşayanların oranı artarak devam etmiştir. 1950'li yıllardan sonra kentleşme hareketinin dünya geneline yayılması hız kazanmış ve kentleşme olgusu günümüze kadar önemini koruyarak devam etmiştir. Birleşmiş Milletlerin (BM) nüfus verilerine göre, 2008 yılında dünya genelinde kırsal yerleşim birimlerinde ve şehir merkezlerinde yaşayanların oranı eşitlenmiştir. Yoğun nüfus hareketleri kent mekânlarında büyük değişimler oluşturmanın yanında kırsal alanlarda tarımsal nüfusun da yaşlanmasını hızlandırmıştır. 2050 yılına kadar toplam dünya nüfusunun 9 milyarı geçeceği ve açlık, yoksulluk, susuzluk gibi sosyoekonomik nedenlerle nüfus hareketlerinin devam edeceği öngörülmektedir. Ulaşım, iletişim ve haberleşme sistemlerindeki gelişmeler hem nüfus hareketlerini hızlandırmış hem de mekânsal uzaklıkları nispeten ortadan kaldırmıştır. Nüfus artışının yanı sıra teknolojik ve sosyoekonomik ilerlemeler insanların gereksinimlerinin artmasına neden olmuştur. Bununla birlikte, kapitalizmin meydana getirdiği seri üretimin yanında refaha erişimin daha fazla tüketimle özdeşleştirilmesi insanları aşırı tüketime yöneltmiştir. Bu bağlamda; artan dünya nüfusunun ihtiyaçlarını karşılamak, ekonomik kalkınma hedeflerine ulaşmak ve toplumların refah seviyesini arttırmak amacıyla doğal çevreye olan müdahale sürekli artmış, doğal çevre ve küresel ekosistem insanların aşırı müdahalesinden olumsuz olarak etkilenmiştir. Doğal kaynakların kullanımında verimliliği arttırmmanın yanında fiziki ve sosyal çevrenin kalitesini arttırmak gibi toplumsal ihtiyaçlara yanıt olarak planlama düşüncesi ortaya çıkmış ve planlama uygulamaları üzerinde durulmuştur.

Başta coğrafya ve planlama bilimi araştırmacıları olmak üzere yeryüzünü araştıran tüm disiplinlerdeki bilim insanları doğal dengenin her geçen gün daha da artan ölçüde bozulduğuna dikkat çekmekle birlikte yeryüzünün tüm alanlarında koruma-kullanma dengesini gözetken planlamalara ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadırlar. Hem planlama hem de coğrafya bilimi araştırmacıları tarafından farklı planlama örneklerinin kavramsal çerçeveleri uzun zamandır tartışılmaktadır. 16 ayrı bölümden oluşan bu kitapta ise, öncelikle plan, planlama ve coğrafi planlama kavramları detaylı bir şekilde

incelenmiştir. Coğrafya biliminin pek çok konusu (bölge planlama, şehir planlama, sanayi alanlarının planlanması, ulaşım planlaması, ekonomik kalkınma planları, nüfus planlaması, turizm planlaması, idari planlama, havza planlama, kırsal alan planlaması, arazi kullanımı ve planlaması, dağlık alanlarda korunan alan planlaması, doğal afetlere karşı planlama, iklim ve planlama) ve farklı planlama uygulamalarının mantıksal çerçeveleriyle kavramsal altlıkları yeniden gözden geçirilerek tartışılmıştır.

Bu çerçevede güncel coğrafi planlama kavramları, uygulamaları ve örneklerinden oluşan bu kitap; lisans ve lisansüstü öğrencilerine, araştırmacılara ve planlama konusuna ilgi duyanlara akademik bir yayın olarak sunulmuştur. Bu kitapta bölüm yazarlığını kabul eden ve akademik çalışmaları ile katkı sunan tüm değerli hocalarımıza teşekkürü borç biliriz. Ayrıca kitabın yayın hayatına geçmesini sağlayan PEGEM Akademi Yayınevine sonsuz teşekkür ederiz. Sonuç olarak kitabın, coğrafi planlamaya ilgi duyan tüm bilim insanlarına, öğrencilerine ve okurlarına faydalı olması en büyük arzumuzdur.

Prof. Dr. Mesut DOĞAN

ORCID No: 0000-0002-4926-5769

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KÖSE

ORCID No: 0000-0003-3206-2508

Dr. Öğr. Üyesi Fatih AYHAN

ORCID No: 0000-0003-0922-6586

Eylül, 2021

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editörler: Prof. Dr. Mesut DOĞAN - Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KÖSE
Dr. Öğr. Üyesi Fatih AYHAN

1. BÖLÜM: Coğrafi Planlama

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KÖSE - Afyon Kocatepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-3206-2508

2. BÖLÜM: Bölgesel (Bölge) Kalkınma Planları

Prof. Dr. Nuriye GARİPAĞAOĞLU - Marmara Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-4967-8536

3. BÖLÜM: Şehir Planlama

Arş. Gör. Dr. Yücel DİNÇ - Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-0492-4724
Öğr. Gör. Fatih ADIGÜZEL - Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-5978-2495

4. BÖLÜM: Sanayi Alanları ve Coğrafi Planlama

Prof. Dr. Mesut DOĞAN - İstanbul Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-4926-5769

5. BÖLÜM: Ulaşım Planlaması

Dr. Öğr. Üyesi Fatih AYHAN - Afyon Kocatepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-0922-6586

6. BÖLÜM: Ekonomik Kalkınma Planlarının Coğrafi Açından Değerlendirilmesi

Prof. Dr. Ersin Kaya SANDAL - Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-6969-1570

7. BÖLÜM: Nüfus ve Mekânsal Planlama

Prof. Dr. Özlem SERTKAYA DOĞAN - İstanbul Üniversitesi
ORCID: 0000-0001-7435-626X

8. BÖLÜM: Sürdürülebilir Turizm ve Planlaması

Doç. Dr. Şenay GÜNGÖR - Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-5453-5930
Arş. Gör. Ercan VURAL - Harran Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-7310-413X

9. BÖLÜM: İdari Planlama

Prof. Dr. Zeki KODAY - Atatürk Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-2126-9573

10. BÖLÜM: Havza Planlama

Prof. Dr. Mehmet Ali ÖZDEMİR - Afyon Kocatepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-2095-5683
Dr. Öğr. Üyesi Hülya KAYMAK - Afyon Kocatepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-4358-4566

11. BÖLÜM: Kırsal Planlama Ve Kalkınma: Kavramsal Boyut ve Temel Esaslar

Doç. Dr. Muzaffer BAKIRCI - İstanbul Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-4848-3086

12. BÖLÜM: Arazi Örtüsü/Alan Kullanımı Planlaması: Antakya Örneği

Doç. Dr. Elif BOZDOĞAN SERT - İskenderun Teknik Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-4812-2360

13. BÖLÜM: Dağlık Alanlarda Korunan Alan Planlaması ve Yönetimi

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf KIZILKAN - Atatürk Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-9815-8129
Prof. Dr. Saliha KODAY - Atatürk Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-2515-4287

14. BÖLÜM: Doğal Afetlerde Planlama

Prof. Dr. Mehmet ÜNLÜ - Marmara Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-8023-2976

15. BÖLÜM: İklim ve Planlama

Doç. Dr. Mehmet ÇETİN - Kastamonu Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-8992-0289
Öğr. Gör. Efdal KAYA - İskenderun Teknik Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-5553-0143

16. BÖLÜM: Sürdürülebilir Coğrafi Planlama Nasıl Olmalıdır?

Doç. Dr. Ali Osman KOCALAR - Marmara Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-7827-9043
Öğr. Gör. Şule DEMİR - Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-9247-446X

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM COĞRAFİ PLANLAMA

Giriş.....	1
Plan ve Planlama	4
Coğrafya Disiplini ve Planlama İlişkisi	6
CBS ve Uzaktan Algılama Teknolojisinin Coğrafi Planlamada Kullanımı.....	10
Sonuç.....	12
Kaynakça.....	13

2. BÖLÜM BÖLGESEL (BÖLGE) KALKINMA PLANLARI

Giriş.....	17
Bölgesel Kalkınma Politikaları.....	18
Türkiye'nin Kalkınma Planlarında Bölgesel Kalkınma	21
Türkiye'nin Bölgesel Kalkınma Planları	31
Türkiye'de Bölgesel Kalkınma ve Kalkınma Ajansları	40
Türkiye'de Bölgesel Kalkınma ve Havza Planlama	42
Sonuç.....	45
Kaynaklar.....	46

3. BÖLÜM ŞEHİR PLANLAMA

Giriş.....	49
Planlama ve Şehir Planlama Kavramları Üzerine	51
Dünyada Şehir Planlamanın Gelişimi	52
Türkiye'de Şehir Planlamanın Gelişimi.....	56
Şehir Planlamanın Başlıca Konuları	59
Kaynakça.....	62

4. BÖLÜM

SANAYİ ALANLARI VE COĞRAFİ PLANLAMA

Giriş.....	65
Sanayi Alanları ve Coğrafi Planlama	66
Eko Endüstriyel Parklar (Eco Industrial Park).....	70
Eko Endüstriyel Parklarda Neler Yapılır?.....	75
Endüstriyel Simbiyoz	76
Endüstriyel Simbiyozun Özellikleri:	77
Sanayide Yer Seçimi	78
Sonuç ve Öneriler	82
Kaynakça.....	83

5. BÖLÜM

ULAŞIM PLANLAMASI

Giriş.....	85
Ulaşım Planlaması Kavramı	86
Ulaşım Plancılığının Ortaya Çıkışı	87
Planlama Aşamasında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	89
Türkiye’de Ulaşım Planlaması Çalışmaları	91
Ulaşım Planlamasını Etkileyen Coğrafi Faktörler	93
Kent İçi Ulaşım Planlaması	97
Sürdürülebilir Ulaşım Kavramı	100
Sonuç.....	101
Kaynakça.....	103

6. BÖLÜM

EKONOMİK KALKINMA PLANLARININ COĞRAFİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Giriş.....	105
Kalkınma Planları.....	106
Sonuç	114
Kaynakça.....	115

7. BÖLÜM NÜFUS VE MEKÂNSAL PLANLAMA

Giriş.....	117
Mekânsal Planlama ve Nüfus İlişkisinde Ekonominin Etkisi.....	122
Mekânsal Planlama ve Nüfus İlişkisinde Sosyal Yapının Etkisi	126
Mekânsal Planlama ve Nüfus İlişkisinde Ekolojik Etki	127
Sonuç.....	129
Kaynakça.....	130

8. BÖLÜM SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE PLANLAMASI

Giriş.....	131
Turizm ve Çevre İlişkisi.....	133
Turizmi Etkileyen Doğal (Fiziki) Çevre Faktörleri.....	133
Turizmi Etkileyen Beşerî Çevre Faktörleri	135
Sürdürülebilirlik	136
Sürdürülebilir Kalkınma.....	137
Birleşmiş Milletler Stockholm Konferansı, 1972	138
Brundtland Raporu, 1987.....	138
Rio Konferansı, 1992.....	139
Habitat II Zirvesi, 1996.....	139
Rio +5 Zirvesi, 1997.....	139
Johannesburg Zirvesi, 2002	139
Rio +20 Zirvesi, 2012.....	140
Gündem 2030, 2015.....	140
Sürdürülebilir Turizm.....	140
Sürdürülebilir Turizm Planlaması.....	143
Sonuç.....	145
Kaynakça.....	146

9. BÖLÜM İDARİ PLANLAMA

Günümüzdeki Türkiye İdari Bölünüşü.....	150
İller	151
İlçeler	154
Köyler.....	157
Belediyeler.....	158
Büyükşehir Belediyesi Bulunmayan İllerdeki İdari Bölünüş.....	159
Büyükşehir Belediyesi Bulunan İllerdeki İdari Bölünüş	160
Bölgeler	168
Sonuç.....	173
Kaynakça.....	173

10. BÖLÜM HAVZA PLANLAMA

Giriş.....	175
Havza Kavramı.....	177
Havza Yönetimi ve Planlaması	182
Havza Yönetim Modelleri.....	184
Doğal Ortam Koşulları ile Havza Yönetim ve Planlama İlişkisi.....	187
Havza Planlama Çalışmaları.....	194
Uluslararası Havza Planlama Çalışmaları.....	194
Türkiye’de Havza Planlama Çalışmaları	197
Sonuç	200
Kaynakça.....	202

11. BÖLÜM KIRSAL PLANLAMA VE KALKINMA: KAVRAMSAL BOYUT VE TEMEL ESASLAR

Giriş	205
Kırsal Planlama: Kavramsal Boyut ve Temel Prensipler	208
Kırsal Kalkınma: Kavramsal Boyut ve İçerik.....	213
Genel Kırsal Kalkınma Stratejileri	216
Avrupa Birliği’nde Kırsal Kalkınma.....	217
Türkiye’de Kırsal Kalkınma	219

Türkiye Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013).....	220
Türkiye Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2010-2020).....	221
On Birinci Kalkınma Planında Kırsal Kalkınma (2019-2023).....	223
Sonuç	223
Kaynakça.....	226

12. BÖLÜM

ARAZİ ÖRTÜSÜ/ALAN KULLANIMI PLANLAMASI: ANTAKYA ÖRNEĞİ

Giriş.....	227
Materyal ve Yöntem	237
Materyal.....	237
Yöntem.....	238
Araştırma Bulguları	240
Sonuç ve Öneriler.....	243
Kaynaklar.....	245

13. BÖLÜM

DAĞLIK ALANLARDA KORUNAN ALAN PLANLAMASI VE YÖNETİMİ

Giriş.....	247
Metodoloji	251
Teorik Altyapı	251
Tartışma ve Sonuç	256
Dağlık Alanlarda Sürdürülebilirlik Temelinde Korunan Alan Planlaması ve Yönetimi	256
Kaynakça	259

14. BÖLÜM

DOĞAL AFETLERDE PLANLAMA

Giriş.....	263
Doğal Afetler	265
Yer Kökenli Afetler.....	266
Klimatik Afetler.....	268

Hidrografik Afetler	271
Biyolojik Afetler.....	272
Doğal Afetlerde Planlama	274
Afet Öncesi Risk ve Zarar Azaltma.....	275
Afete Hazırlık	276
Afet Anı Müdahale ve Kriz Yönetimi	276
Afet Sonrası Çalışmalar	276
Aile İçin Acil Durum Plan Etkinliği	277
Sonuç.....	278
Kaynakça.....	278

15. BÖLÜM İKLİM VE PLANLAMA

Planlama ve İklim İlişkisi	281
Mikro İklim ve Kentsel Tasarım.....	282
Biyoklimatik Konfor.....	284
İklim Değişikliği ve Biyoklimatik Konfor	286
Arazi Kullanımı ve Yüzey Sıcaklığı İlişkisi: Aksaray İli Örneği	287
Çalışma Alanı.....	287
Uygulama.....	288
Landsat Verisinin Özellikleri ve Temini.....	288
Makine Öğrenmesi Algoritması ile Arazi Kullanım Haritası Oluşturma.....	289
Yer Yüzey Sıcaklığı Hesaplama	290
Sonuç ve Öneriler.....	292
Kaynakça.....	293

16. BÖLÜM SÜRDÜRÜLEBİLİR COĞRAFİ PLANLAMA NASIL OLMALIDIR?

Giriş.....	295
Sürdürülebilirlik ve Planlama İlişkisi.....	297
Sürdürülebilir Planlama Uygulamalarında Nelere Dikkat Edilmelidir?	300
Bölgesel Ölçekli Sürdürülebilir Planlama	309
Sonuç.....	312
Kaynakça.....	314

Yazarlar Hakkında	317
--------------------------------	-----

8. BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE PLANLAMASI

Doç. Dr. Şenay GÜNGÖR - Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-5453-5930

Arş. Gör. Ercan VURAL - Harran Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-7310-413X

1. Giriş

İnsanlar yüzyıllar boyunca çeşitli neden ve amaçlar ile buldukları alanlardan başka alanlara doğru sürekli olarak hareket etmişlerdir (Öztaş ve Karabulut, 2006:15). Bu yer değiştirme hareketleri insanlık tarihi kadar eskidir. Bu hareketlilik, bugünkü manada turizm olmasa bile hep gündemde olmuştur (Öztaş ve Karabulut, 2006:1). Mısır, Yunan ve Roma uygarlıklarında, özellikle bu uygarlıkların en parlak olduğu dönemlerde çeşitli turizm türlerine rastlanılmaktadır (Avcıkurt vd., 2009:2). Roma'da düzenlenen spor ve olimpiyatları, Orta Çağ'da Haçlı Seferleri ve coğrafi keşifler ile de insanlar bölgesel ve hatta kıtalararası yer değiştirmişlerdir. Bu yer değiştirmeye olayı da turizmin ilk örnekleri arasında yer almaktadır. İnsanların sürekli yeni yerler görme istekleri dinamiklerini koruduğundan, insanlığın bütün sosyal hareket ve davranışları gibi, turizm olgusu da tarihi içinde yavaş yavaş fakat istikrarlı bir gelişme seyri göstermiştir (Öztaş ve Karabulut, 2006:1). Günümüzde milyonlarca insan turizm faaliyetlerine bağlı olarak çeşitli destinasyonlara gitmektedirler. İnsanların bu yer değiştirmesi esnasında kullandıkları ulaşım ve gittikleri yerlerdeki konaklama olanakları ekonomik hareketliliği oluşturmaktadır (Maviş vd., 2002:2). Dünya Turizm Örgütü'ne göre, sürekli ikamet alınana dönüşmemek ve ekonomik kazanç sağlayıcı herhangi bir uğraşta bulunmamak kaydıyla kişilerin geçici süre ile boş vakitlerini geçirmek için yaptığı konaklamalardan doğan olay ve ilişkilerin tümüne turizm denilmektedir (<https://www.unwto.org/>), (E.T. 02.02.2021).

Turizm, komplike olay ve olgulardan oluştuğu için çok çeşitli tanımlamaları bulunmaktadır. Fakat yapılan birçok tanım aynı anlamı ifade etmektedir (Çelik, 2018:194). Yapılan faaliyetin turizm olarak nitelendirilebilmesi için sürekli ikamet

alanının dışında, belirli bir süre ve ekonomik kazanç kaygısı güdülmeden gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu kriterlerden birinin olmaması yapılan faaliyetin turizm olarak nitelendirilmemesine neden olmaktadır.

Turizm geçmişte olduğu gibi günümüzde de ülkeler için değerli bir gelir kaynağıdır. Dünyadaki hızlı ekonomik, siyasal, teknolojik gelişmeler ile değişimlere paralel olarak, turizmin boyutları da giderek artmakta ve ülke ekonomilerinde önemli bir yer tutmaktadır (Kaypak, 2010:94). Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi'nin "dünyanın en büyük endüstrisi, refah ve istihdam yaratan en büyük işvereni" olarak değerlendirdiği turizm faaliyeti, aynı zamanda "her üç saniyede yeni bir iş imkânı" yaratmaktadır (Özgüç, 2015:1). Bununla birlikte turizm faaliyetleri için ülkeler daha fazla yatırım yapmakta, turizm alanlarının da taşıma kapasitesi buna bağlı olarak aşılabilmektedir. Özellikle günümüzde koruma alanları, turizm ve rekreasyon faaliyetleri ile önemli ölçüde olumsuz çevresel baskılar altında kalmaktadır (Cengiz ve Çevirgen, 2006:3). Turizm kapasitesinin mevcut ihtiyacı karşılarken gelecek nesillere de aktarımı sağlanmalıdır. Bu bakımdan da doğal (fiziki) ve beşerî çevrenin sürdürülebilir ve planlı bir şekilde kullanılması gerekmektedir.

Dünyada modern anlamda turizm gelişimi II. Dünya Savaşı sonrası dönemde olmuştur. Gerek sektörün artan önemi gerekse bu alandaki uzmanlaşma sayesinde, turizme nitel ve nicel veri temini kolaylaşmıştır. I. ve II. Dünya Savaşı'nda ülkeler arası bloklaşma ve ittifaklar, turizmin gelişimi üzerine, gözle görülür bir biçimde, iki yönlü etkide bulunmuştur. Aynı ittifak bloğunda olan ülkelerin savaş sonrasında turizm faaliyetlerinde büyük ölçüde gelişme yaşanırken, blok ve ittifak dışında olan ülkeler için ise turizm durma noktasına gelmiştir (Doğanay ve Zaman, 2013:17). Elbette ki dünyada turizmin gelişiminin sadece II. Dünya Savaşı sırasında oluşan bloklaşmaya ve ittifaklara bağlanması çok doğru değildir. Çünkü sanayi devriminin de yadsınamaz derecede turizme katkısı olmuştur. Hatta dünya turizminin gelişmesinde en büyük paya sahip olduğunu söylemek yanlış olmaz. Sanayi devrimi sonrasında ülke ekonomilerinin gelişmesi, ulaşımda yaşanan dönüşümler ve değişimler, teknolojinin ilerlemesi, insanların refah seviyelerinin yükselmesi ve merak duygularının artması bu gelişmeyi daha da hızlandırmıştır. Dünyadaki gelişmeler böyle iken Türkiye'de de turizmin gelişmesi 1980'li yıllardan itibaren ivme kazanmıştır. Ülkenin sahip olduğu doğal ve kültürel unsurların etkisi ve özellikle son yıllarda büyük bütçeli yatırımlar turizm faaliyetlerinin artmasına imkân tanımıştır (Karataş ve Babür, 2013:16). Ancak plansız gelişen turizm faaliyetleri, turist sayısının aşırı artmasına ve turizm sahalarının sürdürülebilir bir şekilde kullanılmamasına neden olmaktadır. Sadece bugünkü ihtiyaçlara cevap verebilen, gelecek nesillerin ihtiyaçları göz önünde bulundurulmadan

devam etmektedir. Bu bakımdan doğal (fiziki) ve beşerî çevre ile iç içe olan turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirlik ilkesi göz önünde bulundurularak tekrar değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada sürdürülebilir turizm ve çevre ilişkisi, sürdürülebilirlik kavramı ve sürdürülebilir turizm planlaması irdelenmiştir. Bu çalışmanın sürdürülebilir turizme ve yapılacak diğer çalışmalara katkı sunması beklenmektedir.

2. Turizm ve Çevre İlişkisi

“Açık hava fabrikası”, “çevre dostu sanayi” ve “bacasız sanayi” şeklinde nitelendirmeler, istihdam arttırması, gelir sağlaması, sürdürülebilir ekonomiyi geliştirmesi, dünya barışına katkısı ile değişen dünyanın lokomotifini olma etkisi, turizmin önemini arttıran temel etmenler arasında yer almaktadır (Karataş ve Babür, 2013:17). Turizmin ekonomik yönünün ağır basması, turizm ve çevre arasındaki ilişkinin uzun yıllar göz ardı edilmesine neden olmuştur (Kızılırmak, 2011:2). Oysa turizm ve çevre ayrılmaz bir bütün olarak karşımıza çıkmaktadır. Çevre bir turizm kaynağı olma özelliği gösterirken, turizmin en önemli etkileri de yine çevreye olmaktadır (Cengiz ve Çevirgen, 2006:8). İçinde yaşadığımız yüzyılda doğal kaynakların aşırı ve dengesiz kullanımı sonucunda yaratılan çevre sorunları ve tahribat, insanlar dahil dünyadaki her türlü canlının yaşamını tehdit eden boyutlara ulaşmıştır. Geçmişte bu sorunların ve tahribatların başlıca sorumlusu olarak endüstri faaliyetleri gösterilmekteydi. Günümüzde ise insanların endüstri dışı diğer faaliyetlerinin de çevreye verdiği zararın oldukça fazla olduğu görülmektedir (Kızılırmak, 2011:2). Bu endüstri dışı faaliyetlerden biri de turizmdir. Turizmin çevresel etkilerinin değerlendirilmesi ve anlaşılması, sektörün sağlıklı gelişebilmesi için öncelikli hedeflerden biri olmalıdır. Kaynak kullanımındaki temel olumsuzlukların ve çevresel etkilerin önlenmesi için yaşam tarzında ve sisteminde temel değişiklikler yapılması gerekmektedir (Demirtaş, 2011:332). Bu değişikliklerin başında da çevre kullanımı ve sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde düzenlemeler yapılması gelmektedir. Düzenlemelerin yapılabilmesi için de doğal (fiziki) ve beşerî çevrenin iyi tanımlanmış ve değerlendirilmiş olması önemlidir.

2.1. Turizmi Etkileyen Doğal (Fiziki) Çevre Faktörleri

Bir alandaki fiziki (doğal) çekicilikler veya kaynaklar, turistik yatırımlar için vazgeçilmez unsurlardır. Çünkü her bir doğal (fiziki) çevre unsuru, tesislerin kurulması ve turistik aktivitelerin oluşturulması için en uygun ortamları sağlamaktadır (Baykal, 2019:357). Bu ortamlar bölgenin sahip olduğu iklim, arazi yapısı ve şekli, bitki örtüsü, doğal anıtlar, şifalı sular, hayvan türleri, plajlar, doğal

güzellikler, jeolojik oluşumlar, içilebilir su kaynakları (göl, deniz ve akarsu) gibi çevresel değerlerdir. (Avaş, 2007:64). İklim özellikleri, turizmin gelişmesinde ve turist hareketliliğinde oldukça önemlidir. Turist profiline göre değişiklik göstermekle birlikte, genellikle kuzeyden güneye yani orta enlemlere, ılıman kuşaklara ve özellikle Akdeniz ülkelerine yaz turizmi için turist hareketliliği yaşanmaktadır. Deniz, kum, güneş üçlüsü olarak değerlendirilen deniz ya da kıyı turizmi, en yaygın gerçekleştirilen turizm çeşididir. İklim özellikleri bağlamında sıcaklık, bağıl nem, yağış, rüzgâr, bulutluluk ve güneşlenme süresi, turistlerin turizm faaliyetlerine katılım tercihlerinde oldukça etkilidir. İklimin her elemanı turizmi olumlu veya olumsuz olarak etkilemektedir. Genel turist profilinde iklim şartlarının optimum olduğu alanlar tercih edilmektedir. Bunun dışından ekstrem hava koşulları ile ilgilenen turist profili de bulunmaktadır. Deniz turizmi, kış turizmi, yaz turizmi ve kayak turizmi gibi turizm türleri doğrudan iklim ile ilgilidir.

Turizmin doğal kaynaklarından bir diğeri de bitki örtüsüdür. Floral turizm ana başlığı altında orman turizmi, ağaç turizmi, botanik turizmi, çiçek turizmi, endemik bitkiler turizmi, turizm faaliyetlerine konu olmaktadır. Ekoturizm faaliyetleri çerçevesinde koruma alanlarına ve milli parklara yapılan turizm faaliyetleri de bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Yeryüzü şekilleri kapsamında; dağ (alpinizm, kış turizmi, yayla turizmi vb.), mağara, volkanik şekiller, kanyonlar, travertenler, peribacaları ile jeolojik özellikler sonucunda ortaya çıkan termal sular dikkat çeken turizm kaynaklarıdır.

Göl, akarsu, deniz ve okyanuslar hidrografik çekicilikleri oluşturmaktadır. Hidrografik çekicilikler içerisinde turistler tarafından en çok tercih edilen, deniz ya da kıyı turizmidir. Bunun dışında rafting, sörf, yelkenli gibi çeşitli faaliyetler de bu kapsamda değerlendirilmektedir. Ayrıca termal turizm de (kaplıca, içmece ve ılıcalar) bu çerçevede öne çıkmaktadır.

Faunatik özellikler de turizm bağlamında oldukça ilgi çekicidir. Safari, ornitoloji (kuş gözlemciliği), kelebek turizmi ve av turizmi, turizm faaliyetleri arasında geniş bir yer tutmaktadır. Gün geçtikçe hızlı bir büyüme yaşanan bu turizm çeşitleri, eko turizm ve sürdürülebilir turizm kurallarına uygun olarak düzenlenmelidir.

Turizm ve doğal çevre arasında sıkı bir ilişki bulunmakta ve turizm bağlamında doğal çevre özellikleri oldukça fazla turist çekmektedir. Doğal çevre kaynaklarının başlıcaları, yukarıda özetlendiği gibi yeryüzü şekilleri, jeolojik yapı, iklim, bitki örtüsü, hidrografik ve faunatik unsurlardır. İnsanların ilgi ve merak türlerine göre çeşitlilik gösteren doğal çevre özellikleri turizm için oldukça önemlidir. Bu kaynakların sürdürülebilir ve planlı kullanılması gelecek nesillere aktarılmasını

sağlayacaktır. Aksi takdirde doğal çekicilikler kısa vadeli kullanılacak ve ömrünü dolduracaktır (Güngör, 2018).

Yaşanılan doğal çevreyi, bugün ve gelecekte çekici kılabilen turistik yörelerde, doğal peyzaj ile birlikte mimari yapı özellikleri dengeli bir şekilde bir araya geldiğinde, turizmin ekonomik yararlarından daha fazla pay alınabilecektir. İyi yönetilemeyen turizm faaliyetleri; manzaranın bayağlaşması yanında doğal çevrenin tahribi, hava, su ve toprak kirlenmesi gibi kamu sağlığını tehdit edici şekilde olumsuz etkiler yaratabilmektedir (Demirtaş, 2011:332). İyi yönetilen, sürdürülebilir ve koruma dengesi gözetilerek yapılan turizm faaliyetlerinde ise büyük oranda maddi ve manevi olumlu sonuçlar görülmektedir.

2.2. Turizmi Etkileyen Beşerî Çevre Faktörleri

Turizmin oluşmasında ve gelişmesinde rol oynayan bir diğer faktör ise beşerî çevredir. Beşerî çevreyi iki kategoride değerlendirmek mümkündür. Bunlardan ilki turizm faaliyetlerinin gerçekleşebilmesi için iletici unsurlar, diğeri ise turizm faaliyetlerinin yapıldığı alanlar şeklindedir. Turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi için ulaşım, organizasyon, konaklama, turizm politikası, tanıtım ve alt-üst yapı özelliklerinin gelişmiş olması gerekmektedir. Bunlar turizm faaliyetleri için gerekli olan iletici unsurlardır. Ulaşım, turistlerin rahat bir şekilde turizm alanlarına ulaşmasını sağlayan önemli bir faktördür. Teknolojinin gelişmesi ve değişmesiyle birlikte ulaşım türlerinde ve sayılarında ciddi derecede artış yaşanmıştır. Bu artışın yaşanması ile de turizm sektörü daha fazla gelişme göstermiştir. Organizasyon, özellikle rezervasyon, eğlence, animasyon, tur vb. konular ile ilgilidir. Bunlar turist beklentilerine bağlı olarak değişim ve çeşitlilik göstermektedir (Güngör, 2016b). Konaklama ve kapsamı, turizm faaliyetlerinin rahat gerçekleşebilmesinde büyük önem arz etmektedir. Yine turist profiline göre değişiklik gösteren konaklama kapsamında otel, hotel, hostel, pansiyon vb. tesisler kullanılmaktadır. Turizm arz potansiyelinin etkin şekilde kullanabilmesi ve turizmde sürdürülebilirliği sağlayabilmesi için uzun vadeli turizm politikalarına ihtiyaç bulunmaktadır. Her ülkenin farklı turizm politikaları bulunmakla birlikte, asıl nokta turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir olması ve koru-kullan dengesinin göz önünde bulundurulması gerektiği gerçeğidir (Güngör, 2016a). Turizm faaliyetlerinin daha fazla kitleye ulaşabilmesi için tanıtımı giderek önem kazanmaktadır. Tanıtımı iyi yapılmış bir alan, her kesimden ve her yaş grubundan turist çekebilmektedir. Turizm alanlarında turistlerin daha rahat faaliyetlerini gerçekleştirebilmeleri için alt ve üst yapı hizmetlerinin yeterli olması gerekmektedir. Alt ve üst yapının yeterli ve iyi planlanmış olması turizm alanında olası çevre kirliliğinin ortaya çıkmasını engellemekte veya oluşan kirliliği azaltmaktadır.

Turizm faaliyetlerinin gerçekleştiği beşeri çevrenin, turistik arzı oluşturan oldukça önemli bir unsur olduğunu söylemek mümkündür. Tarihi ve kültürel kaynaklar (müze ve ören yerleri, antik şehirler, ibadethaneler vb.), tarihi tören yerleri ve folklor bu çerçevede lokomotif çekiciliklerdendir. Doğal (fiziki) çevre özelliklerinin yanı sıra beşeri çevre özellikleri de turizm faaliyetlerinin gelişmesinde ve büyümesinde ciddi önem arz etmektedir. Bu bağlamda beşeri çevrenin de sürdürülebilir bir şekilde kullanılması ve aynı sorumluluk duygusu ile sahiplenilmesi gerekmektedir.

3. Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik kavramının kökeninde taşıma kapasitesi kavramı yer almaktadır. Taşıma kapasitesi ise, maksimum kullanımı veya maksimum kişi sayısını ifade etmektedir (Mathieson ve Wall, 1982:88; Sadler, 2013:136). Nüfus miktarındaki hızlı artış, sanayileşme süreci ve çarpık-plansız şehirleşme sonucunda taşıma kapasitesi sınırları aşılmış, doğal çevre özelliğini yitirmeye başlamış ve artan ihtiyacı karşılayamaz hale gelmiştir. Mevcut kaynaklar hızla tükenmekte, ekosistem bozulmakta, bitkiler tahrip edilmekte, hayvan nesli ciddi oranda tükenme tehlikesiyle karşı karşıya kalmakta, hava, su, toprak gibi kaynaklar da kirlenmektedir (Kervankıran, 2011:58). Bu kirlenme sonucunda da hem günlük kullanımda geri dönülemez sorunlar ortaya çıkmakta hem de gelecek nesillerin kullanabileceği alanlar ortadan kalkmaktadır. Bu bakımdan çevre sorunlarını en aza indiren, mevcut kullanılan alanların da gelecek nesillere aktarılmasını odak noktasına alan sürdürülebilirlik kavramı ortaya çıkmıştır. 1980'ler boyunca siyasi arenalarda çevre ve sürdürülebilirlik ile ilgili konular gündeme gelmeye başlamıştır. Bu sürece bağlı olarak 1992 Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı toplanmıştır. Bu konferans sonucunda da Gündem 21 adı altında sürdürülebilirlik hakkında ayrıntılı bir planlama gerçekleştirilmiştir (Berry, 1997:434). Bu kavramın ilk olarak küresel çapta ortaya çıkması ise 1987'deki Brundtland Raporu ile olmuştur. Brundtland Raporu ile "Ortak Geleceğimiz" teması kabul edilmiştir. Bu rapora ve temaya göre sürdürülebilirlik "günümüzün gereksinimlerini, gelecek kuşakların kendi gereksinimlerini karşılayabilme imkanında ödün vermeksizin karşılamak" şeklinde tanımlanmıştır (Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu, 1991:51-71). Raporda asıl verilmek istenen mesaj çevrenin uzun süre korunması ve bunun gelecek kullanımlar için çok önemli olduğudur. (Berry, 1997:434). Brundtland Raporu, dönemin stratejilerinin ve ilke bütünlüğünün oluşmasını sağlayan bir grup hareketidir. Bu ve benzeri gruplar tarafından "Sürdürülebilirlik" kapsamında,

- İnsan mirasını ve biyoçeşitliliğin korunması,
- Temel ekolojik süreçlerin korunması,
- Bütüncül planlama ile stratejilerin geliştirilmesi,
- Verimliliğin uzun dönemlere yayılması ve gelecek nesillere ulaşmasına izin veren büyüme modellerinin oluşturulması,
- Ekonomik gelişim ile doğal kaynaklar arasındaki ilişkinin korunması gibi ilkeler belirlenmiş ve benimsenmiştir (Himmetoğlu, 1996).

Ekonomik, çevresel, siyasal, toplumsal ve daha birçok alanda kullanılan “sürdürülebilirlik”, kısa ve özellikle uzun vadede ilkeleri, stratejileri ve hedefleri olan geniş kapsamlı bir kavramdır (Kervankıran, 2011:57). Ayrıca sürdürülebilirlik, bir toplum yapısının, ekosistemin veya sürekliliği olan herhangi bir sistemin işlevlerinin kesintisiz, aşırı kullanımla bozulmadan ve tüketilmeden sürdürülebilmesi yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Karaman, 2006; Kervankıran, 2011:58). Sürdürülebilirlik, yaşam kalitesini düşürmeden, düşünce tarzında değişiklik gerektiren bir kavramı ortaya koymaktadır. Bu değişikliğin özünde, tüketim toplumu olmaktan kurtulup, küresel açıdan dayanışma içinde olan, çevresel yönetim, toplumsal sorumluluklar ve ekonomik çözümler hedeflenmektedir (Ozmehmet, 2008:1855). Bu nedenle de sürdürülebilirlik makro ve mikro ölçekte düşünülmelidir. Ülkeler mevcut kaynaklarını kullanırken sürdürülebilir ilkeleri göz önünde bulundurularak politikalar geliştirmelidir.

4. Sürdürülebilir Kalkınma

1960’lı yıllarda çevreye olan zararın boyutlarının ne kadar olduğunun sorgulanmaya başlanmasıyla tetiklenen eko-çevre hareketi 1970’lerde küresel boyutlara ulaşmıştır. Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramlarının gelişmesinin önünün açılmasındaki en büyük adım 1972 yılının haziran ayında Birleşmiş Milletler’in Stockholm’de düzenlediği, Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansında olmuştur (Akgül, 2010:135). Sürdürülebilir kalkınma için; küresel ölçekte 1972’de Stockholm Konferansı, 1987’de Ortak Geleceğimiz Raporu, 1992’de Rio Zirvesi, 1996’da Habitat II Zirvesi, 1997’de Rio+5 Zirvesi ve 2002’de Johannesburg Zirvesi, 2012’de Rio+20 Zirvesi, 2015’de Gündem 2030 toplantıları gerçekleştirilmiştir. Birleşmiş Milletler kalkınma hedeflerini, yol haritalarını, mevcut ve geçmişteki durumu inceleyerek gelecek için projeksiyonlar geliştirmiştir. Geliştirilen bu projeksiyonlar sürdürülebilir kalkınma için de amaçların ortaya çıkmasına imkân tanımıştır. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA), başka bir deyişle küresel amaçlar, yoksulluğu ortadan kaldırmak, gezegenimizi korumak ve tüm insanların barış ve refah içinde yaşamasını sağlamak için evrensel eylem çağrısıdır (<https://>

www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html) (E.T. 23.04.2021). Sürdürülebilir kalkınmanın birçok bileşeni bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi de doğrudan doğa temelli olan turizmdir. Bu manada turizmin sürdürülebilir yapıda devam etmesi ülkeler için oldukça hassas bir durumdur. Sürdürülebilir kalkınmanın içinde yer alan sürdürülebilir turizm başlığının değerlendirilmesi, şu şekilde olabilmektedir: (Yavuz ve Zığındere, 2000:332-335).

- Turizm doğal ve beşeri (sosyo-kültürel) kaynaklar için büyük değer taşımaktadır. Bu bakımdan kaynakların bozulması turizm başta olmak üzere tüm faaliyetleri olumsuz etkileyecektir. Bu nedenle, kalkınma ve ekoloji arasında uyumlu entegrasyonun sağlanması gerekir.
- Teknolojinin gelişmesiyle beraber insanların turizmden ve onun kollarından beklentileri giderek artmıştır. Bu bakımdan mevcut ihtiyaçların kapasiteler göz önünde bulundurularak giderilmesi ve gelecek nesillere de aktarımı için dikkatli kullanılması gerekmektedir.

Bu ve benzeri değerlendirmeler ve hedefler Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen zirve ve konferanslarda ele alınmaktadır. Bu konferanslar da periyodik olarak farklı ülkelerde farklı gündem maddeleri ile gerçekleştirilmektedir.

4.1. Birleşmiş Milletler Stockholm Konferansı, 1972

Çevre koruması, geliştirilmesi ve ekolojik dengenin ilk kez gündeme geldiği konferans 1972 yılında Stockholm'de gerçekleştirilmiştir. Uluslararası olarak gerçekleştirilen bu konferans, çevresel ve ekolojik sorunların küresel boyutları ve kapsamı bakımından bir dönüm noktası olmuş, ekonomik, çevresel ve sosyal gelişme ile ilgili ülkeler birçok politika oluşturmaya başlamıştır (Ozmehmet, 2008:1858). Konferans sonunda "İnsan ve Çevresi" adlı bir bildiri yayınlanmıştır. Bununla birlikte "İnsan ve Çevresi için Harekât Planı" isimli yaklaşık 110 adet bildirge açıklanmıştır. Açıklanan bildiriler ve bildirgelerde, insan ve çevre arasındaki karşılıklı ilişki konu edinmiştir.

4.2. Brundtland Raporu, 1987

Stockholm toplantısının ardından ortaya çıkan bu raporda yoksulluğun ortadan kaldırılmasının, doğal kaynaklardan elde edilen faydanın eşit dağılımının sağlanmasının, nüfus kontrolünün, çevre dostu enerji ve teknolojilerin geliştirilmesinin, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri ile doğrudan ilişkili olduğu belirtilmiştir. Sürdürülebilirlik kavramı ilk kez resmi olarak bu raporda nitelendirilmiştir. Ayrıca bu toplantıda "Ortak Geleceğimiz" adlı rapor tanımlanmıştır. Raporda tüm ülkeler için öngörülen kalkınma modeli;

- Uzun vadeli ve kalıcı bir ekonomik büyümenin sağlanması,
- Kalkınma ile doğal kaynaklar arasındaki dengenin korunmasını sağlayan ekonomi modelinin oluşturulması,
- Doğanın tüketilmeden kullanımının sağlanması ve buna paralel uygulamaların geliştirilmesi ve uzun vadede sürdürülebilir ekonomik gelişmenin sağlanması olarak özetlenmektedir (Ozmehmet, 2008:1859).

4.3. Rio Konferansı, 1992

1992 yılında Brezilya'nın Rio de Janeiro şehrinde Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma yetkilileri toplanmıştır. Bu konferansın en önemli gündem maddesi ormancılık olmuştur. Bu nedenle de özellikle ormanların sürdürülebilir kullanımı, ormancılık prensipleri, Gündem 21, çölleşme ile mücadele, biyoçeşitlilik sözleşmesi ve iklim değişikliği çerçeve sözleşmesi ile ilgili konferansta, Birleşmiş Milletler yetkilileri ile üye ülke yetkilileri arasında mutabakat sağlanmıştır. Konferans sonucunda ortaya çıkan hak ve yükümlülükler, Türkiye'nin de içinde bulunduğu ülkelerin devlet ve hükümet başkanları tarafından onaylanmıştır.

4.4. Habitat II Zirvesi, 1996

İlkinin 1976'da Vancouver'de yapılan toplantının ikincisi 1996'da İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Bu toplantının temel konusu "Yaşanabilir Kentler" dir. Kentleşen dünyada herkes için yeteri kadar konut ve sürdürülebilir insan yerleşimlerinin oluşturulması, küresel eylem planı olarak kabul edilmiştir.

4.5. Rio +5 Zirvesi, 1997

Rio +5 Zirvesi, 1992'de Rio'da yapılan konferansın ne derece başarılı olduğunu ve ele alınan konuların ne derece uygulandığının değerlendirilmesi için New York'ta yapılmıştır. Özellikle Gündem 21'in beş yıllık değerlendirilmesi bu zirvede gerçekleştirilmiştir.

4.6. Johannesburg Zirvesi, 2002

Bazı kaynaklarda Rio+10 olarak da anılan bu zirve, 1992'de yapılan Rio Zirvesi'nin on yıllık değerlendirilmesini kapsamaktadır. Bu zirvede toplumun her kesiminin aktif bir şekilde katılımı sağlanarak, sürdürülebilirlik ve ekolojik dengeler gözetilerek, plan ve programların yapılması, doğal kaynakların korunması, yaşam kalitelerinin iyileştirilmesi için gerekli uygulamaların hayata geçirilmesi amaçlanmıştır.

4.7. Rio +20 Zirvesi, 2012

1992'de gerçekleştirilen Rio Zirvesi'nin 20. yılına özel olarak bir araya gelinmiştir. Sürecin nasıl devam ettiği hakkında verilerin değerlendirildiği zirve Rio de Janeiro'da gerçekleştirilmiştir. Bu zirvede, sürdürülebilir kalkınmada etkili olan politik kararların yeniden değerlendirilmesi, gelişmelerin ortaya konması, bugüne kadar yapılan zirvelerin ve konferansların çıktılarının eksiklerinin belirlenmesi ve ortaya çıkan fırsat ve tehditlerin tanımlarının yapılması hedeflenmiştir.

4.8. Gündem 2030, 2015

2015'de Birleşmiş Milletler tarafından sürdürülebilir kalkınma için Gündem 2030 toplantısı gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda, diğer toplantı ve zirvedekilerle benzer hedefler ortaya çıkarılmıştır. Gündem 2030'un diğer toplantılardan farkı toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kadınların ve kız çocuklarının toplumdaki konumlarının güçlendirilmesi hedefinin olmasıdır.

5. Sürdürülebilir Turizm

1970'lerin sonundan itibaren sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili çalışmalar büyük önem kazanmıştır. Sürdürülebilir kalkınma çalışmalarında öne çıkan başlıklarından biri de sürdürülebilir turizm olmuştur (Liu, 2010:459). 1970'ler turizm endüstrisi için çeşitli girişimlerin başladığı ve etkili olduğu yıllardır. 1980'de Dünya Koruma Stratejisi yayınlanmış ve kısa bir süre sonra doğanın korunmasını merkeze alan ekoturizm ve alternatif turizm çeşitleri popüler hale gelmiştir. 1980'li yıllarda birçok dünya lideri turizmde karşılaşılan sorunlara odaklanmış ve sorunların başında da turizmde plansız gelişmenin olduğu konusunda hem fikir olmuşlardır. Sürdürülebilir turizm paradigması, hem iç hem de dış turizm sektörlerinin gelişmesi sonucu ortaya çıkmış ve gelişmeye de devam etmiştir. (Weaver, 2006:10). Sürdürülebilir turizm, turizm yönetimindeki doğal ve beşeri olarak inşa edilmiş tüm kaynakları, politikaları, prensipleri ve planlamaları kapsayan kavramdır (Lane, 1994; Hunter, 1997:850). Sürdürülebilir turizm kavramının tanımında çok fazla çeşitlilik bulunmaktadır. Yeşil turizm, pozitif turizm, sorumlu turizm, alternatif turizm, soft turizm, saldırgan olmayan turizm gibi tanımların hepsinin sürdürülebilir turizm çatısı altında toplandığı bilinmektedir (Oral ve Şenbük, 1996,199; Demir ve Çevirgen, 2006). Bu durumda da doğanın korunmasının ön planda olduğu turizm çeşitlerinin hemen hepsi sürdürülebilir turizm kapsamında değerlendirilmektedir. Turizmin; doğal ve beşeri nedenlerden dolayı bazı problemleri beraberinde getirdiği yadsınamaz bir gerçektir. Gerekli önlemlerin alınmadığı ve düzenlemeler yapılmadığı takdirde sürdürü-

lebilirliğin ortadan kalktığı görülmektedir. Mevcut taşıma kapasiteleri sınırlarının aşılması, çevre sorunları ile karşı karşıya kalınmasına neden olmaktadır (Urry, 1999; WTO, 2001; Liu, 2003:460).

Temelde sürdürülebilir turizm; olumsuz etkilerin en aza indirilmesi ve olumlu etkilerin en üst düzeye çıkarılmasını amaç edinmektedir (Weaver, 2006:10). Sürdürülebilir turizm ayrıca, ziyaretçiler için maksimum seviyede ve en yüksek kalitede deneyim sunmayı, eşitlik ve kalkınmanın desteklenmesini, ev sahibi toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesini, çevrenin kalitesini arttırmayı, çevre ve ekonomiye önemli katkılar sunmayı ve bu konularda bilinç ve anlayış geliştirmeyi de hedeflemektedir (Fennel, 2003). Bu amaçlar doğrultusunda sürdürülebilirlik, her türlü turizm çeşidinde gerekli bir uygulamadır. Bacasız sanayi olarak adlandırılan turizmin geçmişte ve gelecekte bu nitelendirilmesinden değer kaybetmeyeceği açıktır. Her yıl turizme katılan insan sayısının artması fakat mevcut kaynakların aynı kalması veya tam tersi azalması nedeniyle birçok sorun da beraberinde gelmektedir. Bu sorunların ortadan kalkması ya da azaltılabilmesi için belirli kriterlerin yerine getirilmiş olması şarttır. Bu kriterlerin en başında da turizm kaynaklarının kapasite türlerinin ve kapasite düzeylerinin iyi belirlenmiş olması gerekmektedir. Dünya Turizm Örgütü'ne göre taşıma kapasitesi bölgede ağırlanabilecek maksimum turist sayısı olarak tanımlanmaktadır. Taşıma kapasitesi türlerine göre ekolojik taşıma kapasitesi, fiziksel taşıma kapasitesi, ekonomik taşıma kapasitesi, toplumsal taşıma kapasitesi ve psikolojik taşıma kapasitesi şeklinde gruplandırılmıştır.

- 1. Ekolojik Taşıma Kapasitesi:** Çevrenin taşıma kapasitesi ve düzeyi ile ilgilidir. Yoğun bir şekilde gerçekleştirilen insan faaliyetlerinin, çevrede, istenmeyen ve geri dönüşü olmayan değişimlere neden olması üzerine belirlenen sınırı ifade etmektedir. Hava, su, toprak, bitki ve hayvan gibi ekosistemin tüm bölümlerinin dengeli kullanılmasını ölçen taşıma kapasitesi türüdür.
- 2. Fiziksel Taşıma Kapasitesi:** Sahadaki turizmle ilgili tüm alt-üst yapı, ulaşım, dinlenme, eğlenme, tarihi yapılar, sosyal donatıların turistlere verebileceği maksimum seviyeyi ifade etmektedir. Fiziksel taşıma kapasitesinin herhangi bir bölümünde meydana gelebilecek aşım diğer bölümlerin de aşımı ile sonuçlanabilecektir.
- 3. Ekonomik Taşıma Kapasitesi:** Turizmin bölgeye olan faydaları ile maliyetleri arasındaki dengeyi ifade etmektedir. Ekonomi ve turizm birbirlerine sıkı bir şekilde bağlıdır.

4. **Toplumsal Taşıma Kapasitesi:** Turizm toplumsal yapının değişmesine büyük ölçüde etki edebilmektedir. Toplumsal kapasitenin aşılması öncelikle yerel halkın toplumsal yapısını olumsuz etkilemektedir. Bir sonraki aşamada ülkenin toplumsal yapısında önemli değişikliklere neden olmaktadır.
5. **Psikolojik Taşıma Kapasitesi:** Turizme katılan insanların sahadan almış oldukları deneyim sonucunda ortaya çıkan psikolojik tatminin en alt seviyesini belirten kavramdır.

Taşıma kapasiteleri türlerinden de anlaşılacağı üzere sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin tam olarak uygulanabilmesi için taşıma kapasitelerinin aşılmaması veya minimum seviyede aşılması büyük önem arz etmektedir. Turizmde sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi ve sürdürülebilirliğin gelişebilmesi için taşıma kapasitelerinin her unsuruna dikkat edilmesi gerekmektedir. Tablo 1’de sürdürülebilir gelişim ve sürdürülebilir olmayan gelişim karşılaştırılması yapılmıştır. Bu bakımdan sürdürülebilir gelişme planlı, programlı, yavaş, doğa merkezli, hassas turist davranışlı ve bilinçli bir şekilde gerçekleşmektedir.

Tablo 1. Sürdürülebilir ve Sürdürülebilir Olmayan Gelişmelerin Karşılaştırılması

Sürdürülebilir Gelişme	Sürdürülebilir Olmayan Gelişme
Genel Kavramlar	
Yavaş ve kontrollü gelişme	Hızlı ve kontrolsüz gelişme
Uygun ölçekli gelişme	Uygun olmayan ölçekte
Uzun dönemli	Kısa dönemli
Kaliteye yönelik	Miktara yönelik
Yerel kontrol	Uzaktan kontrol
Gelişme Stratejileri	
Önce plan sonra gelişme	Plansız gelişme
Kavrama dayalı plan	Projeye dayalı plan
Tüm çevreyi dikkate alan	Sadece çekiciliğe odaklı kısmı dikkate alan
Faydaların yayılması	Kapasitenin artırılması
Yerel yatırımcılar	Yabancı yatırımcılar
Yerel mimari	Yerel olmayan mimari
Turist Davranışları	
Küçük gruplarla seyahat	Kalabalık gruplarla seyahat
Yerel dili öğrenme isteği	Yerel dili öğrenme çabası yok
Saygılı ve hassas	Yoğun ve hassas olmayan
Sessiz	Gürültülü
Tekrar ziyaret eden	Muhtemelen tekrar gelmeyen
Bazı zihinsel hazırlıklar gerektiren	Çok az hazırlık gerektiren veya hiç gerektirmeyen

6. Sürdürülebilir Turizm Planlaması

Tarih boyunca değişen ekonomik şartlar, gelişen teknoloji ve bunların etkilediği sosyal ve kültürel yapı (Altanlar ve Kesim, 2011:2) insan yaşamı başta olmak üzere tüm faaliyetlerin planlanmasını gerekli kılmıştır. Planlama bir öngörü olarak, belirli amaçlar, geçmiş veriler, tecrübeler ile yola çıkılarak gelecekteki bir sürecin önceden tahmin edilmesini gerektirmektedir. Bu tahmin edilme sürecinde de ona göre kararların alınması ve uygulanması sağlanmalıdır. Fakat planlama basit gibi görünse de teorikte ve pratikte oldukça karmaşık ve tanımlanması zor bir kavramdır. Birçok yazar planlamanın tek bir hedefi veya birbiriyle ilişkili bir dizi hedefi gerçekleştirmek için tasarlanmış düzenli bir operasyonlar ve faaliyetler dizisi olduğunu ifade etmekte ve bu nedenle de planlamanın bir süreç olduğunu belirtmektedirler (Williams, 1998: 126; Mason, 2003: 66). Bu süreçte de turizm gibi doğa ile iç içe olan faaliyetlerin planlanması oldukça komplike ve zordur.

Günümüzde ülkeler arası sınırların ortadan kalkmasıyla insanlar daha uzak mesafelere de seyahat etmeye başlamışlardır (Alaeddinoğlu ve Aliağaoğlu, 2005:88). Bununla birlikte de doğası bozulmamış alanların ekolojik dengeleri bozulmaya başlamıştır. Buna bağlı olarak da turizmde planlama ihtiyacı öncelikli bir konu olarak gündemde kalmaya devam etmiştir. Planlama sürecinde eldeki kaynakların geleceğe aktarılması büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle mevcut durumun ayrıntılı bir şekilde analizi yapılmalıdır. Planlama sürecinde tüketicilerin istekleri, talep-arz durumu, çevre, sağlık, güvenlik gibi unsurlar değerlendirilerek bölgenin ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel verileri de göz önünde bulundularak turistlerin gereksinimleri karşılanacak bir yapının oluşturulması öne çıkmaktadır (Bardakoğlu, 2013:117-118). Sistemli ve düzenli planların oluşturulması ve uygulamaya geçirilmesi için birçok paydaşa kulak vermek gerekmektedir. Bu sürecin bilinçli turizm sektörü yetkilileri, çalışanları ve hatta yerel halk öncülüğünde ve kontrolünde takip edilmesi sağlanmalıdır (Özdemir, 2006:240).

Planlama ve sürdürülebilirlik birbirinden ayrılmaz kavramlardır. Bu bakımdan sürdürülebilir bir şekilde turizm planlaması yapılabilmesi ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için çevrenin korunması, düzenlenmesi ve geliştirilmesi hayati önem taşımaktadır. (Kahraman, 1994:28). Planlama ve planlamanın uygulama aşamasında yerel halkın da bu sürece dahil edilmesi gerekir. Çünkü yerel halkın katılmadığı veya katılmadığı bir planlama sürecinde başarı oranı oldukça düşük olacaktır. Sürdürülebilir turizm planlamasında başarılı olabilmek için, sürdürülebilirliğin ekolojik, sosyal, ekonomik boyutları ile yerel halk ve yerel işletmeler birlikte, entegre ve dengeli bir şekilde ele alınmalıdır (Baran ve Sat, 2019:22). Dolayısıyla başarılı bir sürdürülebilir turizm yönetimi için bu unsurlar bir bütün ola-

rak değerlendirilmelidir. Bramwell vd. (1996)'da sürdürülebilir turizm planlaması için temel ilkeler belirlemiştir. Bu ilkeler kısaca şu şekilde sıralanabilmektedir (akt. Baran ve Sat, 2019:22):

- Turizm faaliyetlerinde doğal ve beşerî unsurların gereksiz yere kullanımlarından ortaya çıkan sorunlara ilgili politika, planlama ve yönetim üçlemede çözümler üretmektedir.
- Büyümenin de sınırları olduğunu bilinmeli ve turizm aktivitelerinin bu sınırlar içinde gerçekleşmesi gerekmektedir.
- İlgili mekan içinde bulunan bütün paydaşların turizme yönelik karar alma ve verme süreçlerine tam katılımı sağlanmalı ve sürdürülebilir kalkınma konularında bilgilendirilmesi gerekmektedir.
- Turizm faaliyetlerinde kalkınmanın sürdürülebilir olması ve ortaya konan kısa, orta ve uzun vadedeki planların ve hedeflerin gerçekçi olması gerekmektedir.
- Başta yerel işletmeler olmak üzere kamu, özel ve gönüllü kurum ve kuruluşların pazar ekonomilerinin işleyiş yapısının anlaşılması için operasyonların geliştirilmesi gerekmektedir.
- Bazı durumlarda, doğal ve beşerî çekiciliklerin kullanımından kaynaklanan çıkar çatışmaları olabilmektedir. Bu nedenle farklı aktörlerin kazanç ve kayıplarının dengelenebilmesi için fayda-zarar maliyetlerinin iyi analiz edilmesi gerekmektedir.

Bu prensipler doğrultusunda sürdürülebilir turizm planları oluşturulurken birbirinden farklı seçenek sunan planlarının oluşturulması ve bu seçenekler için ilgili mekân için en uygunun seçilmesi oldukça önemlidir (Inskoop, 1991). Bölge için en uygun olan planın tercih edilmesi, yüksek oranda büyük fayda sağlayacak, yerel ve ülke çapında gelirlerin artmasına katkı sağlarken ekolojik çevrenin de korunmasına imkân tanıyacaktır. Sürdürülebilir turizm planlamasındaki temel aktörler Şekil 1'de ayrıntılı olarak verilmiştir.



Şekil 1. Sürdürülebilir turizm planlamasında rol alan aktörler

Kaynak: Durak, 2014:73'den tekrar düzenlenmiştir.

Sonuç

Hızlı nüfus artışı, sanayileşme ve plansız şehirleşme ile birlikte insanların turizme katılma isteği artmıştır. Buna bağlı olarak da hem iç hem de dış turizme olan talep ve katılım ciddi oranda yükseliş göstermiştir. İnsanların yeni yerler görme isteği dinamizmini korurken, kitle turizminde yaşanan yoğunluk, turizm bölgelerinde geri dönüşü olmayan çevre sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1970'li yıllarda ilk olarak küresel çapta Birleşmiş Milletler tarafından çeşitli zirveler ve konferanslar düzenlenmiştir. Düzenlenen bu konferansların ve zirvelerin temel hedefi ülkelerin mevcut doğal ve beşerî kaynaklarının sürdürülebilir ve ekolojik hassasiyet amaçlayarak kullanımının sağlanması ve koru-kullan ilkesinin toplumdaki tüm kesimlere yayılmasıdır. Birleşmiş Milletler önderliğinde belirli periyotlarda ülkelerin sürdürülebilir kalkınma modelleri ve uygulamaları incelenmektedir. Düzenlenen her konferansta yeni hedefler belirlenmektedir.

Turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliği konusunda taşıma kapasite türlerinin ve düzeylerinin iyi belirlenmesi gerekmektedir. Taşıma kapasitelerinden herhangi birinin aşılması durumunda, diğer taşıma kapasiteleri de doğrudan etkileneceğinden duruma ivedilikle müdahale edilmelidir. Kitlesele turizmden alternatif yeşil turizm türlerine doğru geçişin hızlı olması gerekmektedir. Gelecek nesillerin ihtiyaçları da göz önünde bulundurularak bugünkü ihtiyaçların karşılanması büyük önem arz etmektedir. Turizm kaynaklarının gelecek nesillere aktarılmasını

sağlamak, sürdürülebilir turizm prensibinin temelini oluşturmaktadır. Sürdürülebilir turizmin gerçekleştirilebilmesi için de planlamanın iyi yapılması gerekmektedir. Doğal ve kültürel çekiciliklere zarar vermeden, uygun ölçekli ve uzun dönemli turizm planlaması yapılmalıdır. Turizm faaliyetinin yapıldığı alandaki yerel halkın sürdürülebilir turizmi benimsemiş olması, turizm planlarında söz hakkının olduğunu bilmesi ve bir paydaş olarak turizm faaliyetlerine katılması gerekmektedir (Güngör, 2015). Bununla birlikte turistler de sürdürülebilir turizmi desteklemeli ve bu konuda hassas ve saygılı olmalıdır.

Kaynakça

- Akgül, U. (2010). Sürdürülebilir Kalkınma: Uygulamalı Antropolojinin Eylem Alanı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, 24, 133-164.
- Alaeddinoğlu, F. ve Aliağaoğlu, A. (2005). Turizmde Planlama ve Türkiye'de Turizm Planlaması: Turizm Planlarının Etkinliği ve Başarılarına İlişkin Bir Değerlendirme. *Erdem*, 15 (43), 87-118.
- Altanlar, A. ve Kesim Akıncı, G. (2011). Sürdürülebilir Turizm Planlaması İçin Yöre Halkı ve Yerli Turistlerin Davranış ve Beklentilerini Anlamaya Yönelik Bir Araştırma: Akçakoca Örneği. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 3(2), 1-20.
- Avaş, N. (2007). Çevresel Sürdürülebilir Turizm Gelişmesi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1), 59-69.
- Avıcıkurt, C., Köroğlu, A. ve Sarıoğlu, M. (2009). Türk Turizminin Dünya Turizmindeki Yeri. *Türk Turizm Tarihi* içinde, Ed. Şenol Çavuş, Zehra Ege, Osman Eralp Çolakoğlu, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Baran, N. ve Sat, N.A. (2019). Sürdürülebilir Turizm Planlaması ve Yönetimi: GAP Turizm Master Planı'na Eleştirel Bir Bakış. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 22(1), 18-49.
- Bardakoğlu, Ö. (2013). Sürdürülebilir Turizm ve Planlama. *Sürdürülebilir Turizm* İçinde, Ed. Metin Kozak, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Baykal, F. (2019). Türkiye Turizm Coğrafyası. *Türkiye Beşeri ve İktisadi Coğrafyası* içinde, Ed. Nuran Taşlıgil, Güven Şahin, 349-417, İstanbul: Nobel.
- Berry, S. (1997). Sustainable Tourism: a Regional Perspective. *Tourism Management*, 18(7), 433-440.
- Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (1991). *Ortak Geleceğimiz*. Belkıs Çırakçı (çev.), Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını.
- Çelik, S. (2018). Alternatif Turizm. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(56), 193-204.
- Demir, C. ve Çevirgen, A. (2006). *Ekoturizm Yönetimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Demir, C. ve Çevirgen, A. (2006). *Turizm ve Çevre Yönetimi Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı*. Ankara: Nobel Kitabevi.
- Demirtaş, N. (2011). *Turizm ve Çevre*. Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları, Ankara.
- Doğanay, H. ve Zaman, S. (2013). *Türkiye Turizm Coğrafyası*. Ankara: Pegem Akademi.
- Durak, Ş. (2014). *Tarihi Çevrelerde Sürdürülebilir Turizm Planlaması: Sürdürülebilir Turizm Planlaması: Diyarbakır Tarihi Sur İçi Bölgesi Örneği*. Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır.

- Fennell, D. (2003). *Ecotourism: An Introduction* (2nd edition). London: Routledge.
- Güngör, Ş. (2015). *Yerel Halkın Turizm Algısı Çavuşin Örneği*. Türkiye Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi (Avrupa Coğrafyacılar Derneği yıllık Kongresi ile ortak olarak) Bil-diriler Kitabı İçinde (ss. 575- 585). Salih Şahin, Alper Uzun, Songül Aslan ve Bilgen Orhan (Editörler). Ankara: Pegem Akademi.
- Güngör, Ş. (2016a). Koruma Statülerinin Koruma-Kullanma Dengesine Etkisi: Zelve Açık Hava Müzesi (Nevşehir/Avanos), *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15(1): 205-223.
- Güngör, Ş. (2016b). Alternatif turizm etkinliği ve ürün çeşitliliği oluşturmada atın kullanımı: Nevşehir örneği. *IJOESS*, 7(22): 81-99.
- Güngör, Ş. (2018). İç Anadolu Bölgesi'nin Turizm Coğrafyası. Ö. Sertkaya Doğan ve E. Duran (Editörler), *Türkiye Turizm Coğrafyası* içinde. Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Himmetoğlu, B. (1996). *Sürdürülebilir Turizmi Gerçekleştirme Yolları, Sürdürülebilir Turizm; Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşımı*. 19. Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
- Hunter, C. (1997). Sustainable Tourism as an Adaptive Paradigm. *Annals of Tourism Research*, 24(4), 850-867.
- Inskip, E. (1991). *Tourism Planning: An Integrated and Sustainable Development Approach*. Wiley Press.
- Kahraman, N. (1994). Sürdürülebilir Kalkınma ve Turizm. Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12, 27-31.
- Karaman, A. (1996). *Sürdürülebilir Turizm Planlaması İçin Ekolojik Bir Çevre. Sürdürülebilir Turizm; Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım*, 19. Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
- Karataş, M. ve Babür, S. (2013). Dünya'da Turizm Sektörünün Yeri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 15 (25), 15-24.
- Kaypak, Ş. (2010). Ekolojik Turizmin Sürdürülebilirliği. *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2(2), 93-114.
- Kervankıran, İ. (2011). *Afyonkarahisar İlinin Başlıca Doğal, Tarihi ve Kültürel Kaynaklarının Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Afyonkarahisar.
- Kızırlırmak, İ. (2011). Dünyada ve Türkiye'deki Turizm İşletmelerinde Çevre Korumaya Yönelik Uygulamalar: Amacı ve Önemi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 1-12.
- Lane, B. (1994). Sustainable Rural Tourism Strategies: A Tool For Development and Conservation. *Journal of Sustainable Tourism*, 2, 102-111.
- Liu, Z. (2010). Sustainable Tourism Development: A Critique. *Journal of Sustainable Tourism*, 11 (6), 459-475. <https://doi.org/10.1080/09669580308667216>
- Mason, P. (2003). *Tourism Impacts, Planning and Management*. Oxford: Butterworth Heinemann.
- Mathieson, A. ve Wall, G. (1982). Patterns and Characteristics of the Supply of Touris. In. C. Cooper and Fletcher (1993). *Tourism Principles and Practice*, London: Pitman.
- Maviş, F., Ahipaşaoglu, H. S. & Kozak, N. (2002). *Genel Turizm Bilgisi*. Ed. Meryem AKOĞLAN KOZAK, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın no:1360.
- Mercan, Ş. O. (2010). *Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Bölgesel Planlama ve Turistik Ürün Oluşumu: Altınoluk Örneği Üzerine Bir Araştırma*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, İzmir.

- Oral, S. ve Şenbük, U. (1996). *Turistik Yörelere Sürdürülebilir Turizm Açısından Yapısal Değerlendirilmesi*, Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu, Alanya 7-9 Kasım 1995, Mimar Sinan Üniversitesi Matbaası, İstanbul.
- Ozmehmet, E. (2008). Dünyada ve Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları. *Journal of Yaşar University*, 3(12), 1853-1876.
- Özdemir, G. (2006). Resort Planlaması: Turizm Planlaması İçindeki Yeri ve Önemi. *Journal of Yaşar University*, 1(3), 239-253.
- Özgüç, N. (2015). *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Öztaş, K. ve Karabulut, T. (2006). *Turizm Ekonomisi Genel Turizm Bilgileri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Sadler, J. (2013). Sustainable Tourism Planning in Northern Cyprus. In *Coastal Mass Tourism*, Ed. Bill Bramwell, USA: Channel View Publications.
- Urry, J. (1999). *Mekanları Tüketmek*. (Çev. Rahmi G. Ögdül), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Weaver, D. (2006). *Sustainable Tourism: Theory and Practice*. Oxford: Elsevier.
- Williams, S. (1988). *Tourism Geography*. London: Routledge.
- Yavuz, E. ve Yiğindere, Y. Ö. (2000). Sürdürülebilir Kalkınmanın Turizme Etkisi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(4), 332-336.